

Științe socio-umanistice

CULTURA DEZBATERII ȘI A DIALOGULUI ÎN PREDAREA DISCIPLINELOR SOCIO-UMANE

CULTURE OF DEBATE AND DIALOGUE IN TEACHING SOCIO-HUMANISTIC DISCIPLINES

LUDMILA LAZĂR¹,

doctor în istorie, conferențiar universitar,
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice

CZU 37.02:159.9

Menirea disciplinelor socio-umane este deschiderea spre comuniune și spre comunicare. Tocmai în cadrul acestor discipline studenții au posibilitatea să-și dezvolte un șir de abilități, importante pentru societatea democratică, cum ar fi utilizarea gândirii critice și creative în contexte variate, a atitudinilor și comportamentelor civice prin participarea activă în procesul didactic. Metodele interactive de predare – învățare, precum dialogul și dezbateră și-au găsit un loc important în cadrul disciplinelor socio-umane, rolul lor fiind în continuă creștere.

Totuși, cultura derulării acestor procese de comunicare este precară. Dialogul și dezbateră universitară presupun o pregătire prealabilă atât a profesorului, cât și a studenților, bazate pe ultimele realizări din cadrul științelor comunicării, care evoluează foarte rapid. În acest articol ne-am propus să elucidăm exigențele de bază ale comunicării dialogice și ale dezbaterii pentru a scoate în evidență importanța acestor instrumente valoroase de pregătire a viitorilor specialiști și oameni de cultură.

Cuvinte-cheie: discipline socio-umane, comunicare, dezbateră, dialog, etică, cultura comunicării

The task of the socio-humanistic disciplines is the opening towards communion and communication. It is precisely within these disciplines that the students have the opportunity to develop a range of skills, important for the democratic society, such as using critical and creative thinking in various contexts, civic attitudes and behaviors through active participation in the teaching process. Interactive teaching-learning methods, such as dialogue and debate, have found an important place within the socio-humanistic disciplines, their role is constantly increasing.

However, the culture of these communication processes is precarious. The dialogue and the university debate require both from the professor and the students prior training, based on the latest achievements in the communication sciences, which are evolving very rapidly. In this article we intend to elucidate the basic requirements of dialogical communication and debate in order to highlight the importance of these valuable tools for training future specialists and men of culture.

Keywords: socio-humanistic disciplines, communication, debate, dialogue, ethics, communication culture

Introducere

Disciplinele ciclului socio-uman joacă un rol deosebit în învățământul universitar, influențând procesul de formare a personalității viitorului specialist. Dezvoltarea gândirii critice, a abilităților de comunicare, a culturii generale, a unei personalități autonome, dinamice și creative, ancorată în realitățile sociale sunt doar câteva dintre obiectivele pe care și le propun aceste cursuri, ce cuprind mai multe dimensiuni ale formării intelectuale precum filosofia, estetica, psihologia, etica, sociologia, civilizația europeană etc. În condițiile când numărul de ore pentru disciplinele socio-umane este limitat, iar accentul în procesul de studii este plasat pe obiectele de specialitate, este nevoie de creativitate și eforturi permanente pentru a spori atractivitatea și interesul pentru dimensiunea socio-umană a învățământului.

1 E-mail: lud.lazar@gmail.com

Menirea disciplinelor socio-umane este deschiderea spre comuniune și spre comunicare. Blocajul mental în paradigmele segregacioniste ale totalitarismului face dificilă trecerea spre cultura dialogului și a dezbaterii în spațiul public, atât de necesară societății democratice.

În cadrul procesului didactic comunicarea îmbracă adesea forma dialogului sau a dezbaterii colective. Între participanți se stabilește un schimb critic de opinii susținute argumentativ, privind o anumită problemă pusă în discuție. Procesul educațional antrenează frecvent studenții în astfel de interacțiuni, pentru că multe teme la disciplinele socio-umane presupun soluții care pot fi discutabile. Aceștia își comunică reciproc opiniile, ca soluții alternative, cu privire la problema abordată. E de menționat, că cultura dialogului și a dezbaterii ține în egală măsură de competențele de comunicare ale cadrelor didactice, cât și ale studenților.

Dialogul și dezbaterea: o perspectivă comunicațională

Experiența de predare a disciplinelor socio-umane în Academia de Muzică, Teatru, și Arte Plastice arată că tinerii manifestă interes sporit față de disciplinele socio-umane, în special atunci când sunt utilizate metode interactive de predare. Dialogul, dezbaterea care se petrec într-o formă liberă, fără constrângeri din partea profesorului sunt mult mai eficiente în comprehensiunea creativă a noilor conținuturi. Dialogul este acea formă a comunicării în care participanții au acces, în orice moment, la fiecare din cele două roluri: emițător și receptor. Este foarte important ca cei implicați în dialog să se considere parteneri în soluționarea unor probleme, dar niște parteneri care văd lucrurile diferit, fapt pentru care trebuie lăsați să spună fiecare ce gândește și să fie ascultați cu atenție. Opiniile și argumentele celuilalt trebuie înțelese și luate în considerare, altfel relația dialogală nu poate fi eficientă. Între ei, subliniază Gh. Mihai, este necesar să se stabilească „o relație interpersonală de *comunicare simetrică*, ca partenerii să colaborează, să întemeieze neconstrângător, unul pentru celălalt, o alternativă“ la problema cu care se confruntă; această simetrie constă în faptul că „...dialoganții au aceleași șanse și disponibilități de a conduce dezbaterea, de a propune argumente, de a accepta sau respinge argumentele celuilalt, de a analiza valori specifice afirmațiilor și negațiilor și de a stabili sensurile obiectivelor” [1 p. 36]. Totodată, ceea ce creează dificultăți e faptul că „profesorul se găsește într-o relație de asimetrie cognitivă, fiind în același timp aproape întotdeauna într-o situație de simetrie afectivă: pe plan cognitiv el este într-o situație de superioritate. Dar pe plan afectiv, profesorul e dependent de studenții săi, în aceeași măsură în care ei sunt dependenți de el” [2 p. 198].

Angajarea în dialog presupune opțiunea deschiderii spre celălalt și influențare reciprocă a punctelor de vedere. Această formă de comunicare înlătură adeziunea necondiționată la anumite puncte de vedere, considerate a priori ca fiind infailibile. Dialogul exclude atacul la persoană (*argumentam ad hominem*) și promovează confruntarea punctelor de vedere diferite, chiar divergente. Nu se renunță la propria opinie în favoarea alteia, decât dacă aceasta este convingătoare prin forța argumentelor care o susțin. Dialogul angajează subiecții participanți într-o confruntare colectivă, care presupune reflecția critică asupra ideilor partenerului, aprofundarea, interpretarea și corectarea lor. Are loc un schimb de opinii ce trebuie să permită degajarea unei soluții comune pentru chestiunea pusă în discuție. Hotărâtoare este confruntarea punctelor de vedere asumate de către subiecții implicați și decizia ce va fi luată în perspectiva realizării acordului. „În funcție de forța întemeietoare a dovezilor, conflictul de opinie va fi tranșat în contul unuia sau altuia dintre participanții la relația dialogică”, consideră G. Sălăvăștru [3 p. 96].

Dialogul presupune o implicare activă a studentului, un schimb activ de informații cu profesorul. Tematica dialogului poate fi extrem de diversă, pornind de la fapte reale din experiența trăită, legată de practica la specialitate. Acest lucru se întâmplă în cadrul cursului de Estetică, unde temele „Procesului de creație artistică și etapele lui”, „Arta și civilizația modernă”, dar și altele, legate de filosofia artei presupun îmbinarea prelegerii clasice cu dialogul, în care studenții se implică cu ușurință, evaluând parcursul lor profesional. „Eficiența acestei metode crește în momentul când profesorul dă liber la schimbul de opinii, el orientând practic dialogul și nu prezentând direct adevărul”, susține

Ioan Nicola [4 p. 141-142]. Cultura dialogului presupune „principiul dialogic” al combinării logicilor în vederea depășirii conflictului aparent dintre două logici. Aici este nevoie de creativitate din partea profesorului, de capacitatea de a combina răspunsuri ce nu se exclud unul pe celălalt. Dacă dialogul își are rostul său la orice temă de studiu în cadrul disciplinelor socio-umane, atunci dezbaterile sunt binevenite, când subiectul abordat este de o actualitate și importanță deosebită. În cadrul cursului de Civilizație europeană se bucură de apreciere dezbaterile cu tema „Integrarea europeană a Republicii Moldova: beneficii și provocări”, precum și „Femeia în societatea europeană: între emancipare și rolul tradițional”. Dezbaterile se construiesc pe fondul existenței unei diversități de opinii în legătură cu tematică abordată, iar adevărul se impune în urma confruntării ideilor, ca efect al puterii argumentative. Altfel, aceste dezbateri dezvoltă gândirea analitică a studenților, capacitatea de a construi argumentarea și contraargumentarea, transformându-i în subiecți activi ai actului educațional.

O atitudine importantă în comunicarea dialogică este cea de cooperare, de căutare a soluțiilor la conflict alături de celălalt. Interlocutorul trebuie privit ca partener, nu ca rival. Atât vorbitorul cât și ascultătorul trebuie să se ajute să comunice, trebuie să transmită mesaje că sunt înțeleși, adică „să mențină o comunicare flexibilă în continuă desfășurare, prin meta-comunicări” [5 p. 71]. Comunicare eficientă reclamă un efort conjugat atât al vorbitorului, cât și al ascultătorului.

Experiența ne arată că atât dialogul, cât și dezbaterile trezesc un interes deosebit când ating teme sensibile, vehiculate în spațiul public, dar care nu pot fi ocolite în cadrul disciplinelor socio-umane și presupun implicarea emoțională a studenților. Important este de a evita în aceste situații atitudinea superficială, lipsită de consistență. „Dezvoltarea gândirii critice prin dialog și dezbateri presupune aplicarea unor principii generale ale logicii aplicate, formale, cât și informale”, consideră J. E. McPeck [6 p. 13]. Utilizarea logicii nu este o competență abstractă, ci o parte integrantă a ceea ce înseamnă a gândi rațional în varii domenii și discipline. Lipsa disciplinei Logica în cadrul învățământului liceal, cât și omiterea ei din cel universitar reprezintă o problemă, care trebuie soluționată pentru a dezvolta abilitățile comunicative ale tinerilor, în vederea cultivării culturii dialogului și dezbaterii în spațiul public.

Elemente de cultură a comunicării pedagogice

Este important să se țină cont de etica comunicării, adică de valori și norme morale în interacțiunea comunicatională. Ph. Meirieu consideră că există două exigențe de ordin etic în comunicarea pedagogică eficientă: „pe de o parte, interzicerea violenței verbale („trebuie să mă crezi pe mine”) și pe de altă parte interzicerea argumentului autorității („este adevărat pentru că va spun eu”)” [2 p. 199]. Tot ce se spune trebuie negociat cu onestitate. În joc este calitatea demonstrației, și nu statutul vorbitorului.

W.F. Eadie [7] identifică trei virtuți necesare pentru armonia dialogului:

- deschiderea cognitivă și emoțională, necesare pentru a recepta semnificații cât mai similare cu cele intenționate de către receptor;
- obiectivitatea care permite decentrarea de pe sine și facilitează acceptarea perspectivei partenerului;
- conștiința de sine critică, pentru a înțelege modul în care stereotipurile și prejudecățile își pun amprenta asupra raportării la tema de dialog.

Pentru derularea eficientă a procesului de studii prin dezbateri și dialog este nevoie de dobândirea și valorizarea elementelor esențiale ale culturii comunicării, incluzând următoarele:

- respect față de interlocutor și față de cuvânt, politețe;
- interes și deschidere pentru lumea partenerului, acceptare necondiționată;
- curiozitate față de alteritate și diversitate;
- toleranță la ambiguitate;
- flexibilitate comportamentală;
- orientare spre scop;
- deprinderi de meta-comunicare, adică preocupare pentru modul în care am interacționat.

„Trecerea la acest tip de comunicare devine o necesitate atunci când dialogul se blochează”, consideră Alex Micchielli [8 p. 241]:

- empatie;
- ascultare activă;
- asertivitate;
- capacități de negociere și compromis, etc.

Deoarece ariile de conflict reprezintă unul din principiile fundamentale ale unei dezbateri de calitate profesorului îi revine rolul de mediator în acest caz. Acest rol ce necesită o pregătire temeinică nu doar la disciplina predată, dar și în domeniul rezolvării conflictelor. Pentru a putea dialoga etic și eficient este nevoie de mai multe abilități de comunicare, una dintre cele mai importante fiind ascultarea activă. Capacitatea de a nu fi defensiv în interacțiune, „deschiderea spre comunicare, acceptarea punctelor de vedere opuse în pofida dezacordului sunt premise ale înțelegerii și construirii pluralului în dialog” [9 p. 138].

Concluzii

Dezvoltarea culturii dezbaterii și a dialogului în universitate este esențială pentru societatea bazată pe cunoaștere, pentru realizarea misiunii învățământului universitar prin promovarea drepturilor omului, a libertății de gândire și principiilor democratice. Cultivarea culturii dialogului și a dezbaterii în cadrul disciplinelor socio-umane va contribui la formarea unor noi moduri de gândire și de exprimare. La dezvoltarea competențelor transversale, de natură transdisciplinară, cum ar fi abilitatea de lucru în echipă, abilități de comunicare interpersonală, respectarea și dezvoltarea valorilor și eticii profesionale, rezolvarea de probleme și luarea deciziilor, dezvoltarea capacității de negociere și adaptarea acesteia la diverse contexte specifice activității profesionale, rezolvarea eficace și eficientă a problemelor în situații de criză și stare conflictuală, recunoașterea și respectul diversității și multiculturalității etc.

Sarcina profesorului este de a facilita sau reglementa comunicarea, de a canaliza schimburile dintre studenți, în mod avizat, spre a putea atinge obiectivele scontate, de a asigura, cu competență, comunicarea cu un bun nivel de densitate. În vederea asigurării unei comunicări eficiente în procesul didactic este nevoie de a asigura accesul cadrelor universitare la cursuri de specializare cu module, ce presupun studierea noilor tehnici de comunicare, bazate pe cercetări inovative din domeniul științelor comunicării, master-class-uri, training-uri de comunicare. Pe de altă parte, și studenții trebuie susținuți pentru a face față noilor provocări. Considerăm că introducerea disciplinei *Logica* în învățământul liceal sau la ciclul licență, va contribui indiscutabil la creșterea nivelului de cultură a dezbaterii și dialogului atât în universitate, cât și în întreaga societate.

În disciplinele socio-umane se manifestă o varietate bogată de opțiuni în înțelegerea omului și a societății dintr-o perspectivă, în care se confruntă puncte de vedere și interpretări diferite. Dar atunci când profesorul și studenții se antrenează într-o acțiune comunicativă ce ia forma dialogului sau dezbaterii purtate asupra unei probleme, sunt elaborate mai multe răspunsuri posibile, răspunsuri conținând soluții la problema respectivă, dezvoltând puterea argumentative, gândirea critică și creativă, atât de necesare pentru vitalitatea societății democratice.

Referințe bibliografice

1. MIHAI, GH. *Psiho-Logica argumentării dialogale*. București: Editura Academiei, 1987.
2. CABIN, PH., DORTIER, J.-F. (coord.) *Comunicarea: perspective actuale*. Iași: Polirom, 2010. ISBN: 978-973-46-1473-8.
3. SĂLĂVĂSTRU, G. *Teoria și practica argumentării*. Iași: Polirom, 2003. ISBN 973-681-087-9.
4. NICOLA, I. *Pedagogie*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1994. ISBN 973-30-3525-9.
5. STOICA-CONSTANTIN, A. *Conflictul interpersonal: prevenire, rezolvare și diminuarea efectelor*. Iași: Polirom, 2004. ISBN 973-681-784-9.
6. McPECK, J.E. *Teaching critical thinking: Dialogue and Dialectic*. New York: Routledge, 2017. ISBN 1138695610 9781138695610.

7. EADIE, W. F. (EDIT.) *21st Century Communication: A Reference Handbook*. Los Angeles: Sage, 2009. ISBN 978-1-4129-5030-5.
8. MUCCHIELLI, A. *Arta de a comunica: metode, forme și psihologia situațiilor de comunicare*. Iași: Polirom, 2005. ISBN: 9736817784 9789736817786.
9. PAVALACHE-ILIE, M. (Coord.). *Mozaicul comunicării*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2015. ISBN 978-973-595-904-3.